

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO WILEŃSKIEGO

Wilno, dnia 1 maja 1932 r.

Redakcja i Administracja:
Wilno, Wolana 10. Kuratorjum Okr. Szk. Wil. Konto P. K. O. Nr. 30.466

T R E Ś Ć:

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

Pozycja:	str.
48. Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie egzaminów na nauczycieli szkół średnich	138
49. Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie opłat za dyplomy nauczycieli szkół zawodowych	139
50. Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie trybu wnoszenia odwołań i zażaleń przeciwko orzeczeniom i uchwałom Okręgowych Komisji Dyscyplinarnych	140
51. Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie prenumeraty miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”	141
52. Pismo Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie organizowania kolonji i półkolonji letnich	142
53. Okólnik Kuratora Okr. Szk. Wileńskiego w sprawie pomocy nauczycielstwa w pracy P/ W	143
54. Okólnik Kuratora Okr. Szk. Wileńskiego, w sprawie organizacji dnia szkolnego	145
55. Okólnik Kuratora Okr. Szk. Wileńskiego, w sprawie organizacji uczniowskich	146
56. Pismo Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie „Dzień Matki”	147
57. Pismo Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie urlopów na Zjazd Członków Związku Kaniowczyków i Żeligowczyków	148
58. Okólnik Kuratora Okr. Szk. Wileńskiego, w sprawie udziału harcerzy, uczniów i naucz. w Zlocie harc.	148
59. Okólnik Kuratora Okr. Szk. Wileńskiego, w sprawie odprawy harcerskiej	149
60. Okólnik Kuratora Okr. Szk. Wileńskiego, w sprawie IX Tygodnia Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej	150
61. Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie komisyjnego kwalifikowania i szacowania zniszczonego lub zbędnego inwentarza.	150
62. Komunikaty	152
63. Ruch służbowy	154
64. Sprostowanie	154

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA.

Krótki Rys Dziejów Tajnej Oświaty Polskiej na Ziemi Wileńskiej od 1880 do 1919 — Ludwika Życka	155
--	-----

Cześć urzędowa.

48

OKÓLNIK № 29.

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 5 marca 1932 r. (II S-1137/32)

w sprawie egzaminów na nauczycieli szkół średnich według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. R. Nr. 9, poz. 68).

(Przedruk z Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z dnia 12 kwietnia 1932 r. Nr. 1, poz. 6).

W związku z postanowieniami rozporządzenia Ministra z dnia 6 grudnia 1927 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1 z r. 1928, poz. 1), dotyczącymi zdawania egzaminów na nauczycieli szkół średnich według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 9, poz. 68), Ministerstwo zarządza i wyjaśnia, co następuje:

1. Dopuszczanie kandydatów do egzaminu naukowego lub pedagogicznego, według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r., może się odbywać do końca czerwca 1932 r.

2. Zdawanie egzaminów naukowych lub pedagogicznych według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r. przez kandydatów, dopuszczonych przed końcem czerwca 1932 r., winno być zakończone najpóźniej z końcem czerwca 1933 r.

3. Osoby, o których mowa w p. 1 i 2, o ile nie zdązą zdać egzaminu pedagogicznego przed końcem czerwca 1933 r. będą mogły przystąpić do państwowego egzaminu pedagogicznego według rozporządzenia z dnia 9 października 1924 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 18 poz. 185).

4. z końcem czerwca 1933 r. przestają działać Komisje Egzaminacyjne dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich zarówno dla wyżej wymienionych egzaminów nauczycielskich według rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1923 r., jak i dla egzaminów uproszczonych.

Podsekretarz Stanu
(—) *Kazimierz Pieracki*

Otrzymują:

Państwowe Komisje Egzaminacyjne dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich (przy uniwersytetach) w Warszawie, Wilnie, Poznaniu, Krakowie, Lwowie.

49.

O K Ó L N I K Nr. 36

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 9 marca 1932 r. (IR-2195/32)

o opłatach za dyplomy nauczycieli szkół zawodowych.

Tytułem zwrotu wydatków, związanych ze sporządzaniem dyplomów dla nauczycieli, którym w myśl art. 31 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach zawodowych (Dz. U. R. P. Nr. 29, poz. 271) przyznane zostaną bezpośrednio przez Ministra tego rodzaju kwalifikacje, Ministerstwo ustala opłatę zł. 2 (dwa złote) od dyplomu.

Opłaty powyższe winny osoby zainteresowane wpłacać na konto czekowe Centralnej Księgowości Ministerstwa Skarbu Nr. 30.400 w P.K.O., deklarując je na fundusz specjalny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego „Taksa Administracyjna”.

W tym celu, wypełniając skarbowy blankiet nadawczy, który można otrzymać w kasach P. K. O. i w każdym urzędzie pocztowym, należy w rubryce „Właściciel konta” wpisać: „Centralną Księgowość Ministerstwa Skarbu”, w miejscu przeznaczonym na Nr. konta wpisać „Nr. 30.400”, w rubryce nazwa „nazwa podatku lub należności” — „opłata za dyplom nauczyciela szkół zawodowych”, w rubryce „wpłacono na rzecz urzędu” — „Fundusz specjalny Ministerstwa W. R. i O. P. p. n. „Taksa Administracyjna”.

Kuratorja będą doręczać, nadsyłane przez Ministerstwo dyplomy, nie inaczej jak po przedstawieniu przez petenta dowodu wpłaty do P.K.O. kwoty zł. 2.

Podsekretarz Stanu
(—) *Kazimierz Pieracki*

Otrzymują:

Kuratorja Okręgów Szkolnych
Śląski Urząd Wojew. Wydz. Ośw. Publ.
Liceum Krzemienieckie

O K Ó L N I K № 46.

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 25 lutego 1932 r. (BP-1349/32)

w sprawie trybu wnoszenia odwołań i zażaleń przeciwko orzeczeniom i uchwałom Okręgowych Komisji Dyscyplinarnych.

(Przedruk z Dz. Urz. Min. W. R. i O. P., z dnia 12 kwietnia 1932 r. Nr. 1 poz. 9).

W ostatnich miesiącach Ministerjalna Komisja Dyscyplinarna odrzuciła bez rozpoznania kilka odwołań obwinionych nauczycieli od orzeczeń Okręgowych Komisji Dyscyplinarnych z tego względu, iż odwołania te nie zostały wniesione zgodnie z przepisem art. 118 ustawy z dnia 1 lipca 1926 roku o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu rozporządzenie z dnia 3 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 462) bezpośrednio na ręce przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej I instancji lecz w drodze służbowej na ręce władzy przełożonej, skutkiem czego odwołania te wpłynęły do rąk przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej I instancji po 14-dniowym terminie, przewidzianym w art. 118 tejże ustawy. W pewnym wypadku inspektor szkolny, przesyłając obwinionemu nauczycielowi odpis orzeczenia Okręgowej Komisji Dyscyplinarnej, pouczył obwinionego nauczyciela, że odwołanie powinno być wniesione w drodze służbowej.

Wobec tego Ministerstwo zwraca uwagę władzom szkolnym i nauczycielstwu, że przepis art. 30 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu rozporządzenia z dnia 3 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 462), postanawiający, że pisma w sprawach służbowych lub osobistych, dotyczących się stosunku służbowego, nauczyciel powinien składać za pośrednictwem swego bezpośredniego przełożonego, nie ma zastosowania przy wnoszeniu odwołań i zażaleń przeciwko orzeczeniom i uchwałom Komisji Dyscyplinarnych oraz, iż w myśl art. 118 i 138 tejże ustawy, odwołania i zażalenia przeciwko orzeczeniom i uchwałom Komisji Dyscyplinarnych należy wnosić bezpośrednio na ręce przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej I-szej instancji w przeciągu dni 14, licząc od dnia następnego po otrzymaniu odpisu orzeczenia względnie uchwały.

Podsekretarz Stanu
(—) *Kazimierz Pieracki*

Do wszystkich władz i urzędów oraz dyrekcji i kierownictw szkół podległych Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

51.

O K Ó L N I K Nr. 50

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 23 marca 1932 r. (Nr. I. WF-1204/32)

w sprawie prenumeraty miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”.

Ministerstwo podaje do wiadomości, że Redakcja i Administracja miesięcznika „Wychowanie Fizyczne“ przeniesiona została z Poznania do Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, na Bielanach i że z dniem 1 kwietnia r. b. miesięcznik ten wychodzić będzie pod redakcją pułk. dra Zygmunta Gilewicza, dyrektora C. Instytutu Wych. Fizycznego.

„Wychowanie Fizyczne“ jest jedynem w Polsce poważnem czasopismem, poświęconem zagadnieniom higieny szkolnej i wychowania fizycznego. Pragnie ono służyć przedewszystkiem potrzebom szkół w sprawach naukowych, wychowawczych, higienicznych i metodycznych, związanych z całokształtem wychowania fizycznego.

Ze względu na ten charakter pisma oraz jego dużą użyteczność dla szkół oraz szerokich kół nauczycielstwa i lekarzy szkolnych polecam Dyrekcjom wszystkich państwowych szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli i średnich szkół zawodowych zaprenumerowanie tego czasopisma, przyczem przypominam, iż koszty prenumeraty opłacane być powinny z funduszu gier i zabaw, pozostającego w dyspozycji dyrekcji.

Jednocześnie zachęcam gorąco Panów Inspektorów Szkolnych oraz dyrekcje wszystkich szkół prywatnych do zainteresowania się tem cennem czasopismem i do zaabonowania go.

(Adres Redakcji i Administracji miesięcznika „Wychowania Fizyczne“: — Warszawa 21 — Bielany. Centr. Instytut Wychowania Fizycznego. Prenumerata roczna wynosi 14 złotych).

Podsekretarz Stanu

(—) *K. Pieracki*

Otrzymują:

Kuratorja Okręgów Szkolnych
 Śląski Urz. Woj. Wydz. Ośw. Publ.
 Liceum Krzemienieckie.

P I S M O

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 7 kwietnia 1932 r. Nr. I. WF-1576/32

W sprawie organizowania kolonji i półkolonji letnich.

W ciężkich przełomowych czasach, w jakich żyjemy, na całym społeczeństwie ciąży obowiązek dokonania jaknajwiększego wysiłku, by ratować zagrożone zdrowie fizyczne dzieci i młodzieży szkolnej.

Okólnikiem z dnia 31 października r. ub. Nr. WF-8320/31 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 11 z r. 1931 poz. 130) poleciłem organizowanie we wszystkich szkołach masowego dożywiania niezamożnej dzieci i młodzieży szkolnej. Ze sprawozdań, otrzymywanych z Kuratorjum, z dużym zadowoleniem dowiaduję się, że przeciętnie około 15% dzieci i młodzieży korzysta z dobrodziejstw dożywiania, otrzymując bezpłatnie lub za drobną opłatą ciepłą strawę w szkole.

Dobrze pojętym uzupełnieniem tej akcji dożywiania dzieci szkolnej będzie organizowanie na możliwie szerszą skalę szkolnych kolonji i półkolonji letnich. Dążyć przeto należy przy wykorzystaniu jaknajdalej idącej akcji społecznej, by każde dziecko miejskie, a zwłaszcza wielkomiejskie z liczby tych, które nie mogą na koszt rodziny wyjechać na wieś, było w stanie to uczynić przy pomocy instytucji i organizacji szkolnych lub pozaszkolnych.

Polska wprawdzie zalicza się do krajów rolniczych, jednak około 27% jej ludności mieszka w miastach, stąd blisko milion dzieci w wieku szkolnym tego wyjazdu potrzebuje.

Przypomnieć pragnę, że pomoc Rządu w tej akcji w roku bieżącym niestety nie osiągnie nawet kwoty zeszłorocznej, to jest miliona złotych, co według sprawozdań stanowiło prawie dziesiątą część wydatków, poniesionych ogółem przez społeczeństwo na cele szkolnych kolonji letnich, zabiegi w tym celu kół rodzicielskich szkolnych winny się tem mocniej zaznaczyć i do ożywienia akcji w tym kierunku wzywam najgoręcej cały ogół nauczycielstwa.

Polecam przytem traktowanie sprawy kolonji szkolnych letnich również jako jedno z zadań wychowawczego oddziaływania szkoły. Dyrekcje i kierownictwa szkół winny się przeto interesować, w jaki sposób sprawa wychowawcza została zorganizowana na szkolnych kolonjach letnich.

Zaznaczam również, że wszelkie zwracanie się o zapomogę na powyższe cele ze strony dyrekcji i kierownictw szkół, kół rodzicielskich szkolnych, czy też towarzystw i instytucji do władz szkolnych II lub III instancji uważam za bezcelowe. Zapomogi Rządu rozdziela Rada Centralna do spraw kolonji letnich przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej, w której bierze udział delegat Ministerstwa Wyznań Religijnych

i Oświecenia Publicznego. Odpowiedni przydział otrzymują wojewódzkie komisje do spraw kolonji letnich dokąd należy kierować podania, szczególnie umotywowane.

Z dodatkową pomocą winny przyjść Kuratorja i Inspektoraty szkolne, zezwalając po porozumieniu z gminami, gdy chodzi o lokale szkolne publicznych szkół powszechnych, wykorzystywanie ich na cele kolonijne.

Zwracam też uwagę, że osoby czy instytucje, organizujące kolonje letnie dla dzieci, znajdują potrzebne wskazówki w dwóch wydawnictwach, poświęconych tej sprawie, a mianowicie: w „Podręczniku dla organizatorów kolonij letnich dla dzieci” — wydawnictwie Związku Polskich Towarzystw kolonji letnich i instytucyj, kolonje organizujących — Warszawa 1930, oraz w „Instrukcji dla kolonji letnich” — Poznań 1931, nakład Okręgowego Związku Kas Chorych.

Otrzymują: Kuratorja Okręgów
Szkolnych Śląski Urząd Wojew.
Wydz. Ośw. Publ. Liceum Krze-
mienieckie.

Podsekretarz Stanu
(—) *K. Pieracki*

53.

O K Ó L N I K

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 25 marca 1932 r. N. O. 39989/31

**do Dyrekcyj i Kierownictw wszystkich szkół, Panów Inspektorów
Szkolnych i Nauczycielstwa**

w sprawie pomocy nauczycielstwa w pracy P. W.

Rozwijająca się stale akcja przysposobienia wojskowego obejmuje już dzisiaj nie tylko młodzież szkolną, ale również szereg organizacji młodzieży pozaszkolnej, jak przedewszystkiem Związek Strzelecki, a także Koła Młodzieży Wiejskiej i in.

Akcja przysposobienia wkracza także na teren organizacji i zrzeszeń o charakterze społeczno-zawodowym, jak związki kolejarzy, pocztowców i t. p.

Wszędzie zaś praca w dziedzinie przysposobienia wojskowego podąża w dwóch kierunkach:

j e d e n z nich polega na organizowaniu i szkoleniu hufców P.W., zarówno szkolnych, jak i złożonych z ludzi dorosłych,

drugi — ma na celu propagandę idei przysposobienia wojskowego wśród najszerszych warstw społeczeństwa i uświadomienie ludności o celach, zamiarach i znaczeniu wychowawczem i obywatelsko-państwowem przysposobienia wojskowego.

W obu wymienionych działach pracy w zakresie P. W. władze wojskowe — jako organa powołane do kierowania pracą w P. W. — winne się spotkać ze strony nauczycielstwa szkół wszelkich typów i stopnia nie tylko ze zrozumieniem, ale z możliwie wydatnem współdziałaniem i czynną pomocą.

Zwłaszcza popularyzacja i propaganda samej idei P. W., jako doskonałej, praktycznej szkoły wychowania państwowo-obywatelskiego i należyte uświadomienie w tym kierunku nie tylko rodziców, ale ogółu ludności jest wdzięcznym zadaniem, które wynika z samej istoty i charakteru zawodu i obowiązków nauczyciela.

Szczególnie tam, gdzie — jak na wsi lub w mniejszych miastach — szkoła jest ogniskiem i regulatorem życia społecznego danego środowiska, nauczycielstwo nie może się uchylać od brania jaknajwyższego udziału w pracy w P. W. jako akcji o charakterze społeczno-obywatelskim.

Udział p. p. nauczycieli (ek) wyrażać się może i powinien bądź w okazywaniu pomocy przy szkoleniu hufców, bądź w organizowaniu pogadek, odczytów, obchodów świąt P. W. i t. p., zarówno na terenie szkoły, jak poza szkołą, a więc w zrzeszeniach i związkach czynnych w danej miejscowości.

W akcji tej nauczycielstwo nawiąże i utrzyma jaknajściślejszy kontakt z miejscową Komendą P. W., względnie z tymi przedstawicielami władz wojskowych, którzy powołani są do kierowania pracą w P. W. na danym terenie.

Wyrażam przekonanie, że nikt z nauczycielstwa nie zechce się świadomie uchylić od takiej pracy i współpracy, której celem jest utrwalenie potęgi Państwa przez rozwój tężyzny fizycznej i duchowej jego obywateli.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) *J. Małowieski*
Naczelnik Wydziału

54.

O K Ó L N I K

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dn. 9 kwietnia 1932 r. Nr. II—10226/32

do Dyrekcyj i Kierownictw wszystkich szkół oraz Panów
Inspektorów w Okręgu

w sprawie organizacji dnia szkolnego.

Obserwacje pp. wizytatorów stwierdziły niejednorodność w organizacji dnia szkolnego i niecelowość pewnych zjawisk w życiu szkół na terenie Okręgu Szkolnego Wileńskiego.

Pragnąc usunąć te braki organizacyjne, zarządzam, co następuje:

1. Przed rozpoczęciem lekcji uczniowie odmawiają, stojąc, modlitwę przedlekcyjną, przepisaną przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W szkołach, gdzie ustalił się zwyczaj zbierania wszystkiej młodzieży dla odbywania wspólnie modlitw przedlekcyjnych, zaleca się zamiast modlitwy mówionej śpiew chóralny pieśni: „Kiedy ranne wstają zorze...”, poczem młodzież winna niezwłocznie przystępować do pracy codziennej.

2. Ze względów zdrowotności należy w połowie lekcji przeprowadzać ćwiczenia śródlekcyjne (zwracając przytem baczną uwagę na odpowiednią wentylację klas).

3. Należy zwracać uwagę, by młodzież spożywała śniadania tylko podczas dużej przerwy w pokojach na ten cel przeznaczonych, w razie zaś braku odpowiednich ubikacyj, trzeba dopilnować, aby młodzież nie zaśmiecała okruciami i resztkami jedzenia korytarzy i pomieszczeń klasowych.

4. Dyżurujący nauczyciele winni zwracać uwagę stale na przewietrzanie sal szkolnych, nie zezwalając młodzieży na pozostawanie w nich podczas przerw.

5. Uczniowie, mający wolne lekcje, nie powinni spędzać czasu bezczynnie; często zdarza się, że wałęsając się bezcelowo po korytarzach, przeszkadzają pracy innych klas. Szkoła obowiązana jest zatrudnić w takich wypadkach młodzież w czytelnich, bibliotekach, gabinetach, na boisku i tp.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) K. Szelański

O K Ó L N I K

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 11 kwietnia 1932 r. Nr. II-11647-32 r.

do Dyrekcji szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych
i seminarjów nauczycielskich w Okręgu

w sprawie organizacji uczniowskich.

W związku z pewną chaotycznością, panującą w dziedzinie organizacji uczniowskich, ustalam następujące zasady, któremi kierować się winny Dyrekcje i grona nauczycielskie w stosunku do tego działu pracy.

1. Zasadniczym typem organizacji uczniowskich są organizacje szkolne, powstałe w danej szkole i mające w niej swe władze.

Organizacje międzyszkolne dozwolone są jedynie te, których działalność została zaaprobowana i polecona przez władze szkolne. (Dziennik Urzędowy M. W. R. i O. P. Nr. 11 (189) r. 1927 poz. 183).

2. Wskazaniem jest ze wszech miar utrzymywanie *kontaktu* i nawiązanie *współpracy* przez *pokrewne* organizacje, działające na terenie *poszczególnych* szkół.

3. Wychowawcy, którzy mają ambicję istotnego wpływu na młodzież, winni przedewszystkiem zastanowić się, czy nie byłoby możliwem wlanie *nowej treści* w *dotychczasowe formy* istniejących organizacji uczniowskich, często wegetujących i istniejących tylko formalnie.

4. W samej pracy organizacji należy przeciwdziałać mało wartościowej, a często nawet szkodliwej manji *wyglaszania referatów*, będących często jedynie kompilacją lub streszczeniem przeczytanych, a więc już pochodzących z drugiej ręki źródeł. Wskazane są natomiast wszelkiego rodzaju *prace konkretne*, uchwytnie, oraz ewentualne sprawozdania i dyskusje na temat ich projektowania i wykonywania.

Prace te winne być tak pomyślane, aby urabiały młodzież w kierunku *obywatelskim i społecznym* i aby wychodziły, o ile to jest tylko możliwe, poza granice murów szkolnych.

5. W związku z tem należy popierać (ewentualnie i powoływać do życia) *organizacje, dające młodzieży możność czynnego wyładowywania się* i wychowywania się tą drogą. Do organizacji tego typu zaliczyć można: Harcerstwo, Hufce P. W. Koła Krajoznawcze, Ligi Morskiej, Ligi Obr. P. P. Czerwonego Krzyża, Kółka Sportowe, Kółka Dramatyczne, Kółka Artystyczne i Techniczne, organizacje samopomocowe oraz Koła pracy społecznej i obywatelskiej.

6. Życie społeczne młodzieży i jej wyrabianie się w duchu obywatelskim winny być jedną z głównych trosk dyrektora i nauczycieli, którzy

winni *zbliżyć* się na tym terenie z młodzieżą i okazywać jej stale *najdalej idącą pomoc*. (Wytyczne w tej dziedzinie zamieszczone zostały w Dzienniku Urzędowym Kuratorjum z dn. 1.XII.31. Nr. 12).

Właściwe zorganizowanie młodzieży, sprawność i żywotność organizacji oraz wpływ, jakie wywierają na młodzież, są najbardziej miarodajnym świadectwem przemyślenia i gruntowności prac wychowawczych Rad Pedagogicznych.

7. W protokołach posiedzeń Rad Pedagogicznych przesyłanych do Kuratorjum winny znaleźć obszerne miejsce sprawozdania z działalności organizacji uczniowskich.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) *K. Szelański*

56.

P I S M O

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 13 kwietnia 1932 r. Nr. I. Org. 2052/32

Sprawa: Dzień Matki.

Podobnie jak w latach ubiegłych organizuje Komisja Główna Kół Młodzieży Polskiego Czerwonego Krzyża w dniu 29 maja 1932 r. obchód „Dnia Matki“ w Kołach Młodzieży P. C. K.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zaleca poparcie powyższej akcji przez podległe władze szkolne w formie zachęcenia dyrekcji szkół oraz ogółu nauczycielstwa do wzięcia udziału w organizowanym obchodzie.

Podsekretarz Stanu
(—) *Kazimierz Pieracki*

Otrzymują:
Kuratorja Okręgów Szkolnych
Śląski Urząd Wojew. Wydz. Ośw. Publ.
Liceum Krzemienieckie.

57.

P I S M O

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 5 kwietnia 1932 r. Nr. BP-5176/32

**Sprawa: Urlopy na Zjazd członków Związku
Kaniowczyków i Żeligowczyków.**

Staraniem Zarządu Głównego Koniowczyków i Żeligowczyków odbędzie się w Warszawie w dniach 14 i 15 maja b. r. jako w 14-tą rocznicę bitwy pod Kaniowem—walny zjazd byłych uczestników walk II-go Korpusu W. P. na Wschodzie, IV Dywizji Strzelców Polskich gen. L. Żeligowskiego i 2-ej Żelaznej Karpackiej Brygady.

W związku z tem zezwalam na udzielenie urlopów na dni 14 i 15 maja b. r. tym nauczycielom i urzędnikom, którzy, jako b. uczestnicy walk wymienionych formacyj—zechcą wziąć udział w organizowanym zjeździe.

Podsekretarz Stanu
(—) *Kazimierz Pieracki*

Otrzymują:

Kuratorja Okręgów Szkolnych
Śląski Urząd Wojew. Wydz. Ośw. Publ.
Liceum Krzemienieckie

58.

O K Ó L N I K

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 13 kwietnia 1932 r. Nr. O-4668/32

do Dyrekcji i kierownictw wszystkich szkół oraz Panów
Inspektorów Szkolnych w Okręgu

w sprawie udziału harcerzy uczniów i naucz. w Zlocie Harc.

Zarząd Oddziału Wileńskiego Związku Harcerstwa Polskiego organizuje w czasie od 22 do 30 czerwca r. b. Złot Harcerski, obejmujący harcerki i harcerzy z terenu woj. wileńskiego i nowogródzkiego.

W związku z tem zarządzam zorganizowanie zajęć szkolnych w ten sposób, aby harcerze i harcerki (uczniowie i nauczyciele) mogli być z dn. 20 czerwca r. b. wolni od zajęć i wziąć udział w projektowanym zlocie.

Pożądanym jest liczny udział młodzieży harcerskiej w Zlocie, wobec czego zechcą Dyrekcje, Kierownictwa i Panowie Inspektorowie Szkolni dopomóc w przygotowaniach do zlotu. Proszę zachęcić Komitety Rodzicielskie, istniejące przy szkołach, do okazania pomocy drużynom harcerskim w formie ułatwienia młodzieży przyjazdów do Wilna, zdobycie ekwipunku, namiotów, sprzętu, umundurowania i t. p.

Ambicją każdej szkoły powinno być, aby drużyna harcerska, istniejąca na terenie danej szkoły, w jak największym składzie wzięła udział w zlocie, odpowiednio była wyekwipowana i godnie reprezentowała swoje środowisko szkolne.

Kurator Okręgu Szkolnego
(-) *K. Szelański*

59.

OKÓLNİK

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 19 kwietnia 1932 r. Nr. O-10827/32

**do Dyrekcji i Kierownictw szkół oraz Panów Inspektorów
Szkolnych w Okręgu**

w sprawie odprawy harcerskiej.

W związku z przygotowaniem do obchodu 20-lecia Harcerstwa na Wileńszczyźnie i akcji obozowej — Komendy Wileńskich Chorągwi Harcerzy i Harcerzy organizują w czasie od 5 do 7 maja r. b. odprawy hufcowych i drużynowych.

Upoważniam Dyrekcje i Kierownictwa szkół do zwalniania od zajęć szkolnych w tych dniach harcerzy (rki), nauczycieli (lki) i uczniów (uczennice) pełniących obowiązki hufcowych, drużynowych i przybocznych, celem umożliwienia wymienionym wzięcia udziału w odprawie.

Kurator Okręgu Szkolnego
(-) *K. Szelański*

O K Ó L N I K

Kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego

z dnia 25 marca 1932 r. Nr. O-8545/32

do Panów Inspektorów Szkolnych oraz Dyrekcji i Kierownictw
wszystkich szkół w Okręgu

w sprawie IX Tygodnia Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej.

Liga Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej urządza w bieżącym roku IX Tydzień Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej w dniach od 5 do 12 czerwca włącznie.

Wzorem lat ubiegłych wzywam podległe mnie władze i szkoły do udzielenia Lidze poparcia przy urządzaniu Tygodnia. Dyrekcjom i Kierownictwom szkół zalecam, by w okresie tygodnia zorganizowały odczyty i pogadanki o lotnictwie, obronie przeciwigazowej i znaczeniu Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej dla obrony Państwa.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) *J. Małowieski*
Naczelnik Wydziału

MINISTERSTWO SKARBU

Nr. D. III-6095/1/31

Komisyjne kwalifikowanie
i szacowanie zniszczonego
lub zbędnego inwentarza

Warszawa, dn. 22 marca 1932 r.

Do

Kancelarii Cywilnej Prezydenta
Rzeczypospolitej, Biura Sejmu
i Senatu, Najwyższej Izby Kont-
roli, Prezydjum Rady Ministrów
i wszystkich Ministrów.

w miejscu

W myśl przepisów z dnia 22 maja 1930 r. Nr. D. I. 8461/3/29, wydanych przez Ministerstwo Skarbu, kwalifikowanie i szacowanie przedmiotów zniszczonych lub zbędnych ma się odbywać komisyjnie z udziałem zaproszonego rzeczoznawcy.

Na tle powyższego postanowienia, wyłoniły się w jednym z Mini-

sterstw dwie kwestje, a mianowicie: kto ma występować w charakterze rzeczoznawcy i z jakiego kredytu mają być opłacane ewentualne koszty udziału rzeczoznawcy,

W związku z tem Ministerstwo Skarbu komunikuje co następuje:

W komisjach, o których mowa w wyżej powołanych przepisach, mogą brać udział tak rzeczoznawcy urzędów względnie instytucyj państwowych, jak i rzeczoznawcy organów samorządowych, a także mogą być zapraszani bezstronni rzeczoznawcy z pośród osób prywatnych, przy czem dla doboru rzeczoznawców w pewnych konkretnych wypadkach miarodajne są stosunki lokalne, rodzaj przedmiotów szacowanych oraz inne okoliczności, towarzyszące danym sprawom. Należy jednakże dążyć do tego, aby rzeczoznawcy byli z reguły powoływani z pośród osób urzędowych, udział zaś rzeczoznawców prywatnych, należy ograniczyć do wypadków zupełnie wyjątkowych. Co się tyczy kwestji opłacania udziału rzeczoznawców, to Ministerstwo Skarbu prosi o przestrzeganie zasady, ażeby udział rzeczoznawców odbywał się możliwie bez kosztów. O ileby zaś w pewnych wypadkach nie dało się pozyskać udziału rzeczoznawców bezpłatnie, to odnośne koszty należy pokryć z tych paragrafów budżetowych, które obejmują kredyty na tak zwane „inne wydatki”.

Podsekretarz Stanu

(—) *Starzyński*

O K Ó L N I K Nr. 52

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 31 marca 1932 r. (l. R-3673/32)

o komisyjnem kwalifikowaniu i szacowaniu zniszczonego lub zbędnego inwentarza.

Powyższe zarządzenie Ministerstwa Skarbu Ministerstwo przesyła do wiadomości i stosowania w związku z zarządzeniem z dnia 31 maja 1930 r. Nr. l. Prez. 3452/30 (Dz. U. M. Nr. 6, poz. 92), wprowadzającym w życie przepisy, obowiązujące przy sprzedaży, wymianie lub odstąpieniu przedmiotów zbędnych oraz odpisaniu z ksiąg inwentarzowych przedmiotów zniszczonych.

Naczelnik Wydziału

(—) *A. Nowak*

Otrzymują:

Kuratorja Okręgów Szkolnych
 Śląski Urz. Woj. Wydz. Ośw. Publ.
 Liceum Krzemienieckie
 Szkoły Akademickie
 Państw. Instytut Dentystyczny
 Szkoła Sztuk Pięknych w Warszawie
 Państw. Konserwatorja Muzyczne
 Dyrekcja P. Zbiorów Sztuki
 Państw. Muzea Archeol. i Zoolog. w Warszawie
 Państw. Internat dla Stud. Teol. Praw.

K o m u n i k a t y.

W sprawie egzaminów dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich.

Państwowa Komisja egzaminacyjna dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich w Wilnie ogłasza, że egzaminy dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich (naukowe, pedagogiczne i uproszczone) w okresie wiosennym b. r. odbywać się będą od dnia 6 do 11 czerwca 1932 r. Kandydaci, którzy pragną przystąpić do egzaminów w tym okresie, winni zgłosić się w tym celu pisemnie do Komisji egzaminacyjnej w terminie do 14 maja, składając jednocześnie przepisaną opłatę, która wynosi za egzamin naukowy (klauzurowy i ustny) 84 zł., za egzamin pedagogiczny 56 zł., za egzamin uproszczony 50 zł. 40 gr., za egzamin z literatury, historii i geografii polskiej przy egzaminie uproszczonym 16 zł. 80 gr.

Rozkład i terminy egzaminów będą podane do wiadomości interesowanych drogą ogłoszenia w lokalu Komisji egzaminacyjnej (Uniwersytet, ul. Uniwersytecka 3, II p.).

Nr. II 8485/32.

Szkolne Schronisko Wycieczkowe w Wilnie dla wycieczek młodzieży szkolnej i organizacji społecznych czynne przez cały rok.

Schronisko wyposażone jest w 60 łóżek z materacami, poduszki, prześcieradła i koce.

Wygodne noclegi po minimalnych opłatach:
 dorośli za dobę — 1 zł.
 młodzież szkolna — 50 gr.

Lokal estetycznie urządzony w centrum miasta, przy przystanku autobusowym (Nr. 3). Od dworca 10 minut drogi piechotą. Na miejscu śniadania i kolacje; obiady w sąsiednim domu.

Zgłoszenia kierować: Szkolne Schronisko Wycieczkowe Wilno, ul. Dominikańska Nr. 5 Gimnazjum im. Słowackiego (tel. Nr. 100). Wycieczki które chcą mieć zapewnione miejsca powinny na trzy tygodnie przed terminem przyjazdu nadesłać zgłoszenia wraz z opłatą. Zgłoszone wycieczki oczekuje na dworcu przewodnik.

Wycieczki zatrzymujące się w szkolnych schroniskach otrzymują na cały czas wycieczki przewodników.

Wydawnictwo Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych p. t. „Jak zakładać i prowadzić szkolne kasy oszczędności”.

Nawiazując do okólników Ministerstwa z dnia 18 września 1925 r. L. 7623/O. Prez. (Dz. Urzędowy Min. W. R. i O. P. Nr. 15 poz. 168) oraz z dnia 24 kwietnia 1930 r. Nr. I-Prez. 2605/30 (Dz. Urz. Min. W. R.

i O. P. Nr. 5. poz. 69) Kuratorjum zawiadamia, że nakładem Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych ukazało się wydanie II broszurki P. Załuskiego pod tytułem „Jak zakładać i prowadzić szkolne kasy oszczędności“, która ze względu na treściwe ujęcie i praktyczną wartość może być pomocą przy organizowaniu wymienionych kas oszczędności.

Zamówienia na broszurę należy kierować do związku Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych w Warszawie ul. Warecka Nr. 11 a.
Nr. I-8858/32.

Wydawnictwo: Poezje Adama Mickiewicza.

Staraniem Komitetu uwiecznienia pamięci Adama Mickiewicza w Nowogrodku, wydany został zbiór „Poezji” Adama Mickiewicza wraz z „Panem Tadeuszem” i „Księgami Narodu i Pielgrzymstwa Polskiego” oprawiony w jeden duży tom objętości około 500 stron druku, z portretem wieszczą i ilustracjami, w cenie 4 zł. 90 gr. prócz kosztów przesyłki.

Z uwagi na przyświecające Komitetowi zadania Kuratorjum zaleca szkołom nabywanie i zachęca nauczycielstwo do nabywania wymienionego wydawnictwa.

Zamówienia kierować należy do filji Komitetu Mickiewiczowskiego — Warszawa, ul. Marszałkowska 110 m. 12, a wpłaty skutecznieć czekami P. K. O. na Nr. 5.283. Koszt przesyłki wynosi 1 zł. od tomu, a przy zamówieniach zbiorowych (ponad 10 egz.) po 75 gr. od tomu.

Podręcznik religii prawosławnej.

Historja Św. Nowego Zakonu. Św. Synod Polskiego Autocefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce wydał podręcznik religji w języku polskim p. t. „Historja Św. Nowego Zakonu”.

Podręcznik ten można nabywać w Księgarni Józefa Zawadzkiego w Wilnie ul. Zamkowa 22.

Cena podręcznika wynosi 1 zł.

Nr. O. 6213/32.

Audycje radjowe.

W związku z zarządzeniem Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 22.XII. 1931 r. Nr. II OP. 23251/31 w sprawie audycji radjowych dla młodzieży szkolnej (Dz. Urz. Kurat. Nr. 2 poz. 17 z r. 1932) Kuratorjum zawiadamia, że informacyj w sprawie nabycia tanich kompletów radjowych „defononu” i „amplifonu” udziela Polskie Radjo w Wilnie ul. Witoldowa 21.

Ruch służbowy.

Inspektoraty Szkolne.

Minister W. R. i O. P. mianował:

Adolfa Sarneckiego, prowizorycznego inspektora szkolnego w Słoni-
mie z dniem 1 kwietnia 1932 r. Inspektorem Szkolnym w Słoni-
mie

Szkolnictwo powszechne.

Przeniesieni z dniem 1 kwietnia 1932 r.:

1. Helena Dudkówna naucz. publ. szkoły powsz. w Ponizanach
pow. wilejskiego, na stanowisko równorzędne w Horodzinie-
tach tegoż powiatu. 2. Aleksy Gawroński naucz. publ. szkoły powsz. w Nowosa-
dach pow. lidzkiego, na równorzędne stanowisko w Zaprudzianach tegoż
powiatu. 3. Anastazja Sadowska naucz. publ. szkoły powsz. w Malewie
pow. nieświeskiego na równorzędne stanowisko w Bondarach pow.
dziśnieńskiego.

Zwolnieni z dniem 30 kwietnia 1932 r.:

1. Janina Marynowska, naucz. publ. szk. powszech. w Starzynkach
pow. wołyńskiego. 2. Zofja Kuźnicka, naucz. publicz. szk. powsz.
w Bystrzycy pow. wileńsko-trockiego. 3. Olga Marja Zyziuniowa, naucz.
publ. szk. powsz. w Siemieczynie pow. nowogródzkiego.

Szkolnictwo Zawodowe.

Mianowani:

Jan Krupienko, instruktorem w Państwowej Szkole Technicznej
im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wilnie, z dniem 1 kwietnia 1932 r.

S p r o s t o w a n i e.

W Dzienniku Nr. 3 na str. 68 w art. 41 po słowach: „Kto ukrywa
dziecko przed zapisaniem do szkoły” powinno być: „lub usiłuje przez
wybiegi uwolnić je od uczęszczania do szkoły”.

Cześć nieurzędowa.

LUDWIKA ŻYCKA.

KRÓTKI RYS DZIEJÓW TAJNEJ OŚWIATY POLSKIEJ W ZIEMI WILEŃSKIEJ

od 1880 do 1919.

(c. d.)

Towarzystwo „Labor” istniejące w czasach niewoli w Mińsku, otworzyło przez pannę Marię Moniuszkównę filję w Wilnie i posiadało tutaj sierociniec dla 45 dziewcząt. Dziś zamieniono go na bursę dla niezamożnych uczenic, które w liczbie 20 uczęszczają do szkół średnich i zawodowych. Pozatem Towarzystwo utrzymuje pracownię krawiecką, a po części pasemanteryjną, szmuklerską dla 15 uczących się dziewcząt. Przedewszystkiem przełożona, p. Moniuszkówna, stara się o przygotowanie odpowiednio uzdolnionych wychowawczyń dla internatów i sierocińców.

Zaznaczyć tutaj należy, cichą, długoletnią i niezmiernie użyteczną działalność pani Marji Jodkowej, która własnym kosztem utrzymywała internat dla sprowadzanych przez siebie dziewcząt ze wsi, kształciła je według programu elementarnego i wysyłała je następnie do wiosek, aby tam nie ściągając uwagi władz, uczyły po chatach dzieci. Za okupacji niemieckiej p. Jodkowa otworzyła w Wilnie stałe Seminarjum Nauczycielek, które przeszło po paru latach pod kierunek Pani Muchlińskiej i od roku 1919 istnieje oficjalnie pod nazwą Seminarjum Im. Królowej Jadwigi. Nauczycielstwo tego zakładu na pożegnanie swojej przełożonej p. Jodkowej, utworzyło w seminarjum stypendjum jej imienia.

Towarzystwo „Siódemek” pod wezwaniem: „Przyjdź Królestwo Twoje”, powstało z inicjatywy hrabianki Marji Tyszkiewiczówny i księdza Lubiańca. Grupowało ono w siedmiu sekcjach następujące prace: 1) Roboty kościelne i katechizacja dzieci; 2) rozdawnictwo ubrań dla biednych; 3) opieka nad uczącymi się w szkołkach; 4) opieka nad młodzieżą gimnazjalną; 5) wykłady języków nowożytnych dla młodzieży męskiej, przygotowującej się do stanu duchownego; 6) opieka nad chorymi i sprowadzanie lekarzy do najbiedniejszych i 7) opieka nad szwaczkami. Hr. Marja Tyszkiewiczówna utworzyła dla tych ostatnich na wzór angielski, klub towarzyski, połączony z rozrywkami oświatowymi, odczytami higienicznymi, chórami i deklamacją poetów polskich. W sekcji Opieki nad uczącymi się w szkołkach, pracowała p. Jodkowa, przygotowując nauczycielki ludowe. Z czasem powstało pod kierownictwem uczenic tego kursu 6 szkółek z frekwencją do 100 dzieci rocznie. Stowarzyszenie Siódemek istniało od 1902 r. do 1905 r. Wogóle w tem stowarzyszeniu pracowało 30 pań: z arystokracji, ziemiaństwa i z nauczycielstwa. Z czasem grupy te rozeszły się w inne instytucje.

Dom Świętej Jadwigi dla dziewcząt, założony w 1904 r. przez Hr. Marję Tyszkiewiczównę, jako internat wychowawczy, gromadził młode dziewczęta, zarobkujące ręcznie. Przytem do r. 1916 funkcjonowały pracownie: krawiecka i bielizniarska, oficjalnie. Tajnie zaś dawano pracownikom lekcje religii i języka polskiego.

Dom św. Antoniego na tych samych zasadach i dla takichże celów, popierany był przez panie ziemianki, a prowadzony przez pannę Szczepkowską. Tu także rozwijała się nawpół konspiracyjna oświata.

Stowarzyszenie „Światło“ prowadziło szkółki elementarne dla dzieci, z dokarmianiem najbiedniejszych, oraz kursy dla dorosłych i analfabetów. W archiwum brak ścisłych, liczebnych danych o tych szkółkach, prócz cyfry 300 dzieci w chwili wejścia Niemców do Wilna. Zarząd „Światła“ stanowili: W. Abramowicz, późniejszy prezydent miasta; Dr. Pani Zmaczyńska, Feliks Zawadzki, Zygmunt Ruszczyk, K. Niedziałkowski, A. Luboiński, T. Krzyżanowski, J. Żukowska, Jan Piłsudski, dziś minister sprawiedl. i literatka H. Romer Ochenkowska.

Towarzystwo Równouprawnienia Kobiet, założone w 1908 r. trwało do 1910 r. Pierwszą jego prezeską i założycielką była p. dr-wa Emilia Węśławska. W zarządzie były panie: A. Makowska, Z. Paszkowska, Montwiłłowa, F. Kiersnowska, Broniewiczowa, Ejarowiczówna, Dmochowska, Strawińska, Tromszczyńska, Ordzina, Kwintowa. Prace kulturalne Stowarzyszenia prowadziła w dwóch kierunkach: odczyty dla inteligencji i pogadanki dla ludu.

W pierwszym roku Sekcja pedagogiczna prowadziła pogadanki z dziedziny filozofii religijnej, których odbyło się 10, wygłaszał je ks. Miłkowski. W tejże sekcji wykłady popularne anatomji i fizjologii prowadziła dr. Stefania Hertzowa. Kurs ukończono w 30 wykładach, odczytów popularnych odbyło się siedem, ogólna liczba słuchaczy na nich 2313.

Sekcje samokształcenia prowadziła pani Ostachiewiczowa. Były tam odczyty z dyskusjami. Przy Towarzystwie było biuro informacyjne dla chcących się kształcić fachowo w kraju i zagranicą. Prowadziła je prezeska Węśławska. Ona także dała firmę zbiorowemu wydawnictwu pod tytułem: „Pogadanki z kobietą z ludu“. Książka została skonfiskowana za artykuł o Historji Polski Jeleńskiej-Dmochowskiej, a P. Węśławska miała proces od którego uwolnił ją manifest rządowy.

„*T-wo Wpisów Szkolnych*“ istniało przez zbieranie składek na opłacenie lekcji języka Polskiego w szkołach rządowych po 1905 r. T-wo to trwało niedługo. Prezeską i inicjatorką jego była pani doktorowa Węśławska.

„*Związek Patryotek*“ – założony został w czasie okupacji niemieckiej przez E. Jeleńską-Dmochowską. Miał na celu uświadomienie polityczne szerszych warstw, oraz informowanie zagranicy o nadużyciach okupacyjnych, nastrojach ludności i jej pragnieniu łączności z Polską. Zarząd składał się z pp.: Jeleńskiej-Dmochowskiej, A. Makowskiej, Dr. Zmaczyńskiej, H. Sokołowskiej, M. Czarkowskiej, M. Jurjewiczowej. Zebrane przez członkinie dane wysyłane były do Warszawy i Szwajcarji i stanowiły w latach 1916–1918, jedyne prawie źródło informacji o tem, co się na Wileńszczyźnie działo. Patryotki wydawały pisemko „Unja“, które stało na gruncie nierozdzielności Litwy z Polską i miało szerokie rozpowszech-

nienie wśród całej ludności. W roku 1920 T-wo zostało dobrowolnie rozwiązane.

„*Towarzystwo Miłośników Wiedzy*“ — w 1906 r. było legalizowane czasowo równie jak T-wo „*Oświata*“. Miało ono za zadanie kształcenie robotników. Prowadzono szkoły i kursy dla analfabetów i wygłaszano szeregi odczytów popularnych, społecznych i przyrodniczych. T-wo to istniało niedługo i samo się rozwiązało, przechodząc w inne.

Szkołki w wiejskich dworach ziemiańskich.

Dwory ziemiańskie przeważnie rejestrowały szkołki swoje w „*Tajnej Oświacie*“, składały opłaty, na zjazdy oświatowe przyjeżdżali z powincji delegaci, zdający sprawę z działalności nawet z powiatów nie należących do Wileńszczyzny. Podtrzymywało to solidarność i zaradczość.

Według świadectwa najstarszego z działaczy, zasłużonego pana Kazimierza-Józefa Poniatowskiego, delegatami na zjazd w Wilnie bywali: Eugenjusz Romer z Kowieńszczyzny, powiat Rosieński, Józef Kordzikowski, również z Kowieńszczyzny pow. Poniewieski; Adam Bobiński z ziemi grodzieńskiej, pow. Kobryński; Konstanty Prószyński z Mińszczyzny pow. Słucki; Suszyński z Mińska Litewskiego; Waclaw Malinowski z Grodzieńszczyzny; Florjan Skarżyński z Suwalszczyzny; Józef Pawłowski z Grajewa; Antuszewicz ze Smorgoń i wielu inn.

Osobny dział w sprawozdaniach powinnyby zająć szkołki polskie, zakładane i prowadzone przez dwory wiejskie. Niestety, mało mamy w tym względzie materiałów. Nauczyciel p. Kretowicz, pracujący długo na pograniczach powiatów Wilejskiego i Borysowskiego, stwierdza w sprawozdaniu swoim o tajnym szkolnictwie, że „prawie każdy dwór utrzymywał tajną szkołę polską i nauczyciela lub nauczycielkę, a nie rzadkie były wypadki, gdzie sama dziedziczka także uczyła dzieci dworskie“.

Pan Kretowicz, uczeń powstańca z roku 1831 w myśl jego ideałów został tajnym nauczycielem. Opisuje on szkołę zorganizowaną przez siebie w zaścianku „*Białe*“ pow. Borysowskiego, kosztem rodziców uczących się dzieci, których było 30-ro, w dwóch oddziałach. W latach 1906, 1907 opisuje szkołę w pow. Wilejskim w Abrahamowszczyźnie, trzy oddziałową, gdzie miał uczniów 40-ro, za których opłacali rodzice ich z okolicy. Następnie p. Kretowicz był nauczycielem we dworze Kazimierzowie w pow. Wilejskim, w szkole utrzymywanej dla 35 uczniów przez administratora majątku i przez rodziców dzieci. Był on również nauczycielem przez kilka lat w szkole 3 oddziałowej we dworze Zaciemień p. Adama Bohdanowicza w pow. Wilejskim. Wymienia też szkołę w zaścianku Sućkowo w pow. Borysowskim. W każdej z tych szkół było od 35 do 40 dzieci.

Pan Józef Bohdanowicz w pałacu swoim w Maćkowcach utrzymywał szkołę w której oprócz nauczycielek uczyła też jego córka panna Marja.

Pan Mieczysław Bohdanowicz, we dworze swoim Obodowce, miał tajną szkołę dla dziatwy dworskiej.

Emma Jeleńska (późniejsza Dmochowska) miała pierwszą polską szkółkę w 1884 r. na Polesiu w dobrach swoich Komarowicze i Łucyce.

Pani Ignacowa Tukałowa w Ościukowiczach utrzymywała dość liczną

szkołę polską, własnym kosztem. Wogóle wszystkie szkółki w większych dworach, były prowadzone przez ziemian ich kosztem. Za mało mamy o tem dziś wiadomości statystycznych.

Pan Hipolit Gieczewicz miał długoletnią szkołę w dworze swoim w Wiazyniu, a w poblizkiem miasteczku Iłja, utrzymywał sporą biblioteczkę polską z bezpłatną wypożyczalnią stosownie dobranych książek.

Pani Gościcka w Zalesiu pow. Oszmiański, miała polską szkołę i biblioteczkę z czytelnią.

Ksiądz Wojciechowski na plebanji w Olkiewiczach, oraz ksiądz Gintowt Dziewałtowski w Danuszewie, mieli tajne szkółki polskie, tak jak b. wielu innych proboszczów w swoich parafjach.

Dzieci bardzo pilnie uczęszczały do wszystkich szkółek, a ludność polska otaczała nauczyciela troskliwą opieką, jak świadczy w swem sprawozdaniu ówczesny nauczyciel p. Piotr Kretowicz. Ludność prawosławna nigdy nie zdradziła ukrytej szkoły, a nawet do tegoż Polaka nauczyciela przysyłała swe dzieci, aby nauczyły się „Bogu się pomodlić”, gdyż prawosławni z tych powiatów, siłą tradycji, w obrzędowych obchodach chrzcin, ślubów i pogrzebach śpiewają i dotąd w domach swoich pieśni katolickie po polsku.

Nie zawsze się udawało zażegnać prześladowanie władz za nauczanie. Ujawniono szkołę w zaścianku Białe, skonfiskowano książki, a nauczyciel Adam Owsianko musiał odsiedzieć półroczne więzienie.

Tajna oświata w pow. Święciańskim była dość licznie zorganizowaną. W miasteczku Święciany uczyły w tajnych kompletach pp. J. B. Konradówny, M. Kurkowska, J. Czapliska, M. Szyszłówna, F. Turlajówna i K. Poniatowska. Za okupacji niemieckiej p. Juljusz Chalecki zorganizował tutaj polskie gimnazjum, które dało początek obecnemu państwowemu.

Irena Chalecka w dworze swoim Cerkliszkach, uczyła przeciętnie po 30-ro dzieci, oraz miała kursy dla dorosłych analfabetów i katechizację. Państwo Szpyrkowiczowie w Laskach prowadzili także szkołę tajną.

Panny Bortkiewiczówny we dworze swoim Koziczyn kilka lat prowadziły szkołę, o co właściciel miał proces i kary.

Marceli Stankiewicz, utrzymywał szkołę w folwarku Szpaki.

Stanisław Pożaryski w Cejkini, obok posiadanej szkoły szerzył oświatę w kółkach rolniczych.

We dworach: Seręczany uczyła pani Kątkowska, w Polesiu p. Kisielówna. W Szemetowszczyźnie państwo Skirmuntowie w 1905 r. otworzyli we dworze szkołę. W tymże roku założył jawną szkołę pan Aleksander Chomiński w Olszewie. Zmuszony on był wprowadzić jawne nauczanie po rosyjsku, a tajne po polsku, i tym sposobem ta szkoła przetrwała do wojny, obchodząc już, jako państwowa polska Szkoła Powszechna, swój 25 letni jubileusz. Kolejno uczyło tam 15 nauczycielek; frekwencja uczniów wahała się między 50—70 zimą; uczniowie przychodzili z Olszewa, Bakszt, Kuciszek, Potrzebnicy, Borysowa, Janukowicz, częściowo z Grubienięt i Norejszów.

Helena Romerówna w Karolinowie od 1897 r. uczy dzieci, a od 1900 r. utrzymuje już szkołę. Nauczycielkami tu były kolejno: Tejszerska, Z. Skorówna, A. Popławska, oraz p. Szostakówna tak niezmiernie czynna

i w innych okolicach w czasie okupacji niemieckiej i bolszewickiej, oraz p. G. Jassus-Kozłowska. Szkoła w Karolinowie była pierwszą w okolicy założoną i przetrwała do ostatnich czasów. Frekwencja dzieci dochodziła do 60 przeciętnie, a 30 w ciągu zimy. Dzieci przychodziły ze dworu i z wiosek: Jodowce, Filipowce, Kaniabice, oraz z zaścianków Nochowszczyzna i Wiazowszczyzna. Prowadzone były dwie klasy, w zakresie ogólnych wiadomości, a w trzecim roku nauczanie czytania i pisania po rosyjsku dla odciążenia starszych od szkoły oficjalnej rosyjskiej. Oprócz tego urządzane były w kilku miejscowościach komplety dla dorosłych. Właścianie odnosili się z niezmierną życzliwością do tych organizacji i ochraniali je w czasie śledztwa i procesu, jaki wytoczono właścicielce Karolinowa p. W. Romerowej.

P. Helena Romer przy pomocy p. M. Bujkówny w Komajach zorganizowała tajne nauczanie w lokalu założonej przez siebie herbaciarni, gdzie były polskie gazety, czytelnia, wypożyczalnia książek i sprzedaż polskich książeczek oświatowych. Zorganizowała również sprzedawanie książeczek na kiermaszach: w miasteczkach okolicznych Świr i Kobylnik. Biblioteki obiegowe również zorganizowała Romerówna w Komajach, w Hoduciszkach, Łyntupach, Kobylniku, Mielegjanach, Szemietowszczyźnie i Wiszniewie. Biblioteczki te zawierały po 50—60 książek z dziedziny Biblioteki Dzieł Wyborowych. Wszystkie te instytucje i organizacje rozwijały się nader pomyślnie aż do wojny. W czasie wojny H. Romerówna zorganizowała kursy dla nauczycielek, a szkoły jej przetrwały w Karolinowie, w Kobylniku, Świranach i Żarach.

W Święciańskim powiecie nie małe zasługi położyła wyżej wspomniana p. M. Szostakówna (pułkownikowa Wolszlegierowa) pracując w okolicy Mielegian, później bliżej Wilna, zakładając samodzielnie koło 40-tu szkółek. Potem przyjmowała je pod opiekę T-wo „Oświata”. Świetna organizatorka pracowała jeszcze w Janowie, w Wielkich Solecznikach, nauczając i agitując i tworząc ośrodki tajnej oświaty. W czasie okupacji niemieckiej, ścigana przez policję zajmowała się wciąż pracą nad polską szkołą, oraz akcją podpisów ludności na podaniach proszących o przynależność do Polski.

W Danuszewie (pow. Wilejski) od 1893 istniała szkoła prowadzona przez właścicielki majątku pp. Helenę i Annę Czarnowskie. Anna (późniejsza przełożona SS. Nazaretanek w Wilnie) uczyły tam: St. Zienkowieczówna, późniejsza siostra Felicjanka i Anna Kiersnowska. Frekwencja 30—40 dzieci, w niektórych latach dochodziła do 100 uczniów z okolicy i ze dworu. Szkoła miała program szkoły powszechnej 3 oddziałowej. Dzięki umiejętności postępowania i możliwości opłacania policji, szkoła ta szczęśliwie przetrwała wszystkie zdarzenia wojny i zmian, a w 1920 r. została upaństwowiona i jako taka istnieje dotąd.

Tych kilka wiadomości zebranych z trudem z niektórych powiatów jest bardzo dalekie od dokładności, a jeszcze dalsze od ogółu pracy oświatowej dworów polskich. Można tylko z tego zorientować się w systemie prowadzenia tajnej oświaty na wsi.

Teraz należy przystąpić do scharakteryzowania działalności T-wo „Oświata”, nawpół legalnego po 1905 roku, który był fikcją wolności, ale rozkonspirował narazie różne organizacje.

Dzieje legalizowanego T-wa „Oświata”.

Materiał do niniejszego czerpiemy z artykułu Prezesa d-ra Witolda Węśławskiego w „Gońcu Wileńskim” z r. 1908.

Towarzystwo „Oświata” zatwierdzone pod koniec 1906 r. zaczęło działać otwarcie w 1907 r. a trwało oficjalnie rok i cztery miesiące. Zarząd tymczasowy, czyli listę założycieli oficjalną tworzyli: 1) Dr. Węśławski — Prezes; 2) Ksiądz Maciejewicz — późniejszy poseł do dumy rosyjskiej; 3) Dr. Feliks Swieżyński, 4) Dr. Kazimierz Dmochowski, 5) Dr. Ludwik Czarkowski, 6) Julja Rodziewiczowa — nauczycielka, 7) Stanisław Jarocki — artysta malarz, 8) Franciszek Jurjewicz — artysta malarz, 9) Restytut Sumorok — prawnik, 10) Aloizy Perzanowski, 11) Stefanowski, 12) Emma Jeleńska-Dmochowska. Na kandydatów obrano następujące osoby: ksiądz Dyakowski, dr. M. Kiewlicz, Stanisław Kościalkowski — nauczyciel i Helena Romer-Ochenkowska — literatka.

Radę nadzorczą stanowili: Michał Węśławski — prawnik (późniejszy prezydent miasta), Henryk Bernatowicz — prawnik, ksiądz Kretowicz, Bronisław Umiasowski — ziemianin, dr. Władysław Zahorski, dr. Dembowski, dr. Adam Rymsza, Kiewlicz — urzędnik banku, Konrad Niedziałkowski — dyrektor Banku Handlowego w Wilnie i Józef Montwiłł — dyrektor Banku Ziemińskiego w Wilnie.

Później, na ogólnem zebraniu wybrano zarząd ściślejszy: Prezes — Sumorok, v. prezes—dr. Węśławski, 2 v. prezes—dr. Czarkowski, sekretarz — dr. Dmochowski, skarbnik — F. Jurjewicz. Prezesem Rady został Józef Montwiłł.

Honorowymi członkami „Oświaty” z wyboru zostali: Eliza Orzeszkowa i Konrad Prószyński (Promyk).

Po legalizacji utworzono 3 koła główne i 3 koła tak zw. „Ochronkowe”, Koło Czytelni, Koło Księgarni i Koło Odczytów.

1. *Koło Czytelni im. Mickiewicza* w pierw ukryte w murach po-Franciszkańskich miało przed legalizacją 700 dzieł i 13-tu czytelników; po zatwierdzeniu w jedenaście miesięcy zyskało 12000 (dwanaście tysięcy) czytelników i wypożyczyło 21500 książek. Zarządzali czytelnią: Emma Jeleńska-Dmochowska i oboje doktorstwo Łukowscy. Czytelnikami byli: stróże, woźni, robotnicy, rzemieślnicy, chłopcy sklepowi, szwaczki, kucharki, praczki, służące oraz młodzież ucząca się w szkółkach.

Warunki umieszczenia ogłoszeń: Cała strona zł. 120.—, Pół strony 65 zł.—, Czwierć strony zł. 35.—. Ogłoszenia mniejsze niż 1/4 kolumny liczą się od wyrazu po 20 gr. za wyraz. Ogłoszenia umieszcza się **tylko po zapłaceniu zgóry** przypadającej należności (konto Nr. 30466) w P. K. O.. Administracja pozostawia bez odpowiedzi nadesłane do druku ogłoszenia, o ile jednocześnie należność nie została wpłacona.
